

התורה

יהדות מתוך הזדהות

פרשיות במדבר נשא - חג השבועות | גיליון מס 3 | אייר תשפ"ג

כל התורה סיפור אחד:

סיפור של אהבה

מבט כללי על פרשיות השבוע והשתלבותם כחלק מהסיפור הגדול של התורה

ספר במדבר - חומש הפקודים

היין ודגלו עלי אהבה. וכו' - דבר אחר, הביאני אל בית היין (שה"ש ב, ד) בשעה שנגלה הקב"ה על הר סיני ירדו עמו כ"ב רבבות של מלאכים, שנאמר (תהלים סח, יח) 'רכב אלקים רבותים אלפי שנאן' והיו כולם עשויים דגלים דגלים, שנאמר (שיה"ש ה, י) 'דגול מרבבה', כיון שראו אותן ישראל שהם עשויים דגלים דגלים, התחילו מתאוים לדגלים, אמרו הלואי כך אנו נעשים דגלים כמותן, לכך נאמר 'הביאני אל בית היין' זה סיני, שניתנה בו התורה, שנמשלה ביין - 'ושתו ביין מסכתי' (משלי ט, ה), הווי 'אל בית היין' זה סיני, 'ודגלו עלי אהבה' אמרו אילולי הוא מגדיל [מדגיל] עלי אהבה, וכן הוא אומר (תהלים כ, ו) 'נרננה בישועתך ובשם אלוקינו נדגול', אמר להם הקב"ה מה נתאויתם ליעשות דגלים, חייכם שאני ממלא משאלותיכם - 'ימלא ה' כל משאלותיך' (שם), מיד הודיע הקב"ה אותם לישראל, ואמר למשה לך עשה אותם דגלים כמו שנתאוו. וראה עוד שם (ב, ד) ובמקומות נוספים ובתנחומא ומדרש שיר השירים) אריכות רבה במעלת הדגלים שישראל מתפארים בו.

דברי חז"ל אלו צריכים ביאור, מה מעלת הדגלים שכל כך נתאוו להם ישראל, ונחשב להם כמעלה כה עליונה כאשר ניתנו להם משאלתם להיות כדגלים. וראה מה שביאר מו"ר ב'בן מלך' במדבר והאריך בביאור עניין זה עיי"ש.

אולם יש עמנו להוסיף דברים בזה, גוון נוסף במשמעות הדבר, כי בחומש שמות וגם ויקרא ה' בא לשכון בישראל במשכן לטובתם, וישראל מתפארים ומתכבדים בשכינת ה' שבתוכם. אולם במעמד הר סיני ראו ישראל את המלאכים, ועניין המלאכים הוא שהם נמצאים לכבודו של מלך, וכביכול הם המכבדים את המלך, והם נושאים את מרכבת המלך, ובזה נתקנאו ישראל שנתאוו גם הם להיות דגלים כלומר ששכינת ה' שבתוכם לא תהיה רק כדי שיתפארו בו, אלא אדרבה כביכול הם שיתנו כבוד ותפארת לה' השוכן בתוכם. ובעצם חנייתם כגדודי צבא יהיה דרך כבוד למלכות ה'. ובזה הם דוגמת המלאכים, שיש בהם כמה וכמה מחנות, ודבר זה מתבטא בריבוי הגוונים שעם ישראל מורכב מהם שהם י"ב השבטים, ולזה נתאוו ישראל שהם יהיו גם כן מחנות ודגלים לשכינה בארץ, כלומר שיהיה שרוי עמהם בקירוב ובהנהגה. ישירה 'כמלך היושב בתוך גדודיו' ומתהלך עמהם להנהיגם.

כשאנו מתחילים ספר חדש בתורה, עלינו להגדיר את מהותו וייחודו של הספר, ספר במדבר, ובלשון חז"ל נקרא ספר במדבר 'חומש הפקודים' (כגון יומא סח: במשנה), ודבר זה צריך ביאור שלכאורה כל הפקידה והמניין הוא עניין צדדי ופעולת הכשר, בחינת 'מכשירי מצוה', שמנו את בני ישראל לתכלית מסויימת שרצה הקב"ה, ותמוה שעל שם עניין צדדי שאינו מהותי ייקרא כך שמו של הספר כולו. וכי משום שבתחילת הספר נכתב מאורע זה של מניין בני ישראל, זה טעם מספיק לקרות את כל הספר על שם מאורע שולי זה. וממה שהעמידו חז"ל את שם הספר על עניין זה, משמע שיש במניין תוכן וחשיבות עצמית, ויתירה מכך שתוכן זה מהווה מעין כותרת כללית והגדרה מהותית המשקפת את כל תוכן ספר במדבר, וצריכים אנו להבין מה היא משמעות מיוחדת זו.

אלא הביאור כי מה שציוה ה' לפקוד את בני ישראל בתחילת ספר זה, היתה בו מטרה חשובה בפני עצמה, למרות שכבר נמנו בהקמת המשכן כמפורש בפרשת כי תשא ומספרם כתוב בפרשת פקודי, כי שם נספרו כדי לדעת את מניין העם. אולם כאן נמנו בכדי להעמידם כצבא, כי יש מניין שבו נמנים כולם כאחד, והמספר מבטלם לחטיבה אחת של מספר שלם של ששים רבוא, ויש מניין באופן אחר בו שאדרבה הספירה מבליטה את תפקידו וחלקו של כל אחד ואחד, כדי להעמידו בתפקידו, ובדומה לספירה של חיילים במסדר שהספירה מגדירה את תפקידו המיוחד של כל אחד בעמידתו במקומו.

והספירה בחומש הפקודים מובנה היא שמנאם למספר שבטיהם בכדי להעמידם לתפקידם כגדודי המלך, וכל המניין כאן נועד למטרה זו לדעת מניין כל שבט בפני עצמו ובכך נעשים השבטים כעומדים במחנות ודגלים שה' שוכן בהם כמלך. ועל כן אכן נקרא הספר 'חומש הפקודים', כי כל עניינו תכנו סגנונו ומצוותיו של הספר, נובעים ומיוסדים על התוכן המיוחד שבו שה' מופיע בעם ישראל כמלך בתוכם. ודבר זה מתבטא באופן בולט בעמידתם כצבאות ה' סביב לאוהל מועד, אשר לרגל כך נצטוו להיות פקודים ומנויים. וכאשר נבאר.

ויש במדרש (במדבר"ר ב, ג): 'חיבה גדולה חבבן הקב"ה שעשאם דגלים כמלאכי השרת כדי שיהיו ניכרין, ומנין שהוא אהבה לישראל שכן שלמה אומר (שה"ש ב) הביאני אל בית

ועיין באבן עזרא על הפסוק (ב, ב) איש על דגלו באותות, וקדמונינו אמרו שהיה בדגל ראובן צורת אדם מכח דרש דודאים ובדגל יהודה צורת אריה כי בו המשילו יעקב ובדגל אפרים צורת שור מטעם בכור שור ובדגל דן צורת נשר עד שידמו לכרובים שראה יחזקאל הנביא. שדגלי המחנות היו חקוקים בהם החיות שבמרכבת יחזקאל.

ובמדרש (במדב"ר ב, י מובא ברמב"ן כאן) 'וכשם שברא הקב"ה ד' רוחות העולם כך סיבב לכסא ד' חיות ולמעלה מכולם כסא הכבוד וכנגדן סידר הקב"ה הדגלים למשה אמר לו הקב"ה משה מזרח שממנו אור יוצא לעולם יהיה כנגדו יהודה שהוא בעל מלוכה וכו'".

מבואר אפוא שזה עניינם של הדגלים, ששאיפתם של ישראל היתה להגיע למדרגת המלאכים שתפקידם לפאר את כסא ה' בעמידתם סביביו. כלומר שחפצו להתקדש בקדושה נשגבה, מחנה שהשכינה מתכבדת בו.

וזה תוכנו ומשמעותו הייחודי של ספר במדבר, 'חומש הפקודים' - היחס המתחייב מהופעת ה' באופן של 'ה' השוכן בקרבם כמלך בגדודי צבאו, בהתאם לרעיון שכינת ה' השוכן בתוך ישראל, והם חונים סביביו. שגדר זה יש בו תביעה של קדושה יתירה מחד, והנהגה של ידידות וקירבה מאידך. וכמו שכתוב - 'וחנו בני ישראל איש על מחנהו ואיש על דגלו' (א, נב). 'סביב לאוהל מועד יחנו' (ב, ב). וכל הספר בא ללמד את אופן חובת יחס זה, שעלינו לעמוד כלפי ה' בקדושה יתירה, וכן מצד ה' כלפינו מתואר בספר זה בהרחבה כיצד ה' הולך לפניו בנסוע הארון, ובנוחו, על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו. ואכן ספר במדבר כולו, סיפוריו ומצוותיו, תוכנם ועניינם הם גינוני מלכותו יתברך, וזה צריך ביאור מפורט.

המשמעות הראשונה היא, שמאחר שה' בא לשכון בתוך בני ישראל כמלך בגדוד, סדר ההופעה הראוי הוא בסדר של דגלים ומחנות, וסוג הופעה זו יש אצל ה' יתברך, בסדרי המלאכים המתלווים אל כבוד ה' המתהלך עמהם, וכמו שכתוב (זכריה יד, ה) 'ובא ה' אלוקי כל קדושים עמך', 'אל נערץ בסוד קדושים רבה ונורא על כל סביביו' (תהלים פט, ח). וכך נצטוו ישראל במצוות המחנות והדגלים, ובכך זכו גם הם לחנות בצורה שיהיה בה כבוד לשכינה, כעין משמר לכבוד ה', ועומדים

לפניו בסדר ומשטר של שבטים ומחנות ודגלים. וזו משמעות הדגלים שניתנו להם, דהיינו שהם ניצבים מחולקים לפי שבטיהם, שכל שבט יש לו גוון משלו ותפקיד משלו, ועיקר הדבר הוא שאוהל מועד שהוא כביכול כסא ה' צבאות נמצא ביניהם, כמלך היושב בתוך גדודיו. וכאמור חלק מעמידה זו מחייב שייפקדו ויספרו למטרת הגדרתם כמחנות ודגלים. הוי אומר 'חומש הפקודים'.

ואין כאן המקום לבאר את כל המצוות שבספר במדבר כיצד הם נובעים מנקודת מוצא זו, אולם נציין מצוה אחת בולטת הנוהגת בזמן הזה ויסודה בספר במדבר, היא מצוות ציצית, שנאמר בה 'והייתם קדושים לאלוקיכם', ואמרו בטעם התכלת 'תכלת דומה לים וכו' ורקיע דומה לכסא הכבוד'. וראה ברבינו בחיי פרשת שלח שמבאר שמניין החוטים והכנפות תואם למספר פני החיות שבמרכבה. וכן מובא בפוסקים לגבי ההלכה שעושים את החוטים שזורים כפול שמונה, שיסודו בחישוב כנפי החיות הנזכרים. כלומר שיש בחינה מסויימת שיהודי הוא מלאך ה', וזו כוונת מצוות ציצית.

והיינו שאם כי ספר ויקרא הוא ספר הקדושה והכהונה, אזי ספר במדבר הוא ספר הנהגת העם כולו בטכסיסי קדושת ה', ואמנם ספר זה רצוף במשברים שנבעו מהקושי לעמוד בדרישות כה נשגבות. משל לנער מתבגר שאחר ישיבתו בבית הוריו בחממה של תורה ומצוות מבקשים הוריו לחשלו ושולחים אותו לתקופת זמן לישיבה בעלת דרישות רוחניות גבוהות, בכדי שגם אחר כך בצאתו לחיים, יוותר בו רושם של המדריגות הרמות שאליהם נתעלה. וכדרך שנוהגים בצבא שבעת כניסת החייל לתפקידו עובר תחילה תקופה משמעותית של "טירונוט", בהם נתבעים ממנו דרישות קשות ומפרכות, כדי שבמשך כל שירותו תהיה חקוקה בנפשו ותהיה טבעית אצלו ההתמסרות המוחלטת לתפקיד, גם כשהיו תנאים קשים.

וכך היו ישראל לאחר מעמד הר סיני והשראת השכינה באוהל מועד, כבן הנישא על זרועות אמו. ובספר במדבר נצטוו שהם יישאו את עול הקדושה כמלאכי השרת המכבדים את שם ה', כך שבספר דברים ספר ארץ ישראל כאשר ירחק המקום אשר יבחר ה', כבר יהיו מוכשרים לשאת את עצמם בסגנון קדוש.

עיון תפילה ביאורים בסידור התפילה

א-לוהי אברהם. א-לוהי יצחק. וא-לוהי יעקב

נוסף על ההזכרה 'אלוקי אבותינו' בכללות אנו מפרטים כל אחד מהאבות בפני עצמו, אלוקי אברהם אלוקי יצחק ואלוקי יעקב, שכן כל אחד מהם זכה להשגחת ה' עליו בזכות עצמו, וכל אחד מצד עצמו היה בכוחו להיות סיבה שתחול השגחת השכינה עליו ועל בני בניו. ולעם ישראל עומדת הזכות שכל שלשת אבות האומה הגיעו לידי מדרגה זו.

עוד מבואר בספרים כי הזכרת שם ה' על האבות היא גם מכלל הקדמת סדר השבח, כלומר שבהזכרת שבח זה אנו מכוונים את מבטנו ותפלתנו אל ה' כפי ההשגה שהשיגו האבות במציאותו והנהגתו יתברך. ומעתה, בהיות שסגנון עבודתם של שלשת האבות ועמידתם נוכח פני ה' היה שונה מאחד למשנהו, ומכיון שאנו רוצים לקרוא את שם ה' בשלמות, מכל צדי התואר שאנו משיגים בו, על כן אנו מציינים את ה' כאלוקי כל אב בפני עצמו, שכן כל אב השיג את ה' יתברך באופן ייחודי.

כידוע שאברהם השיג את מדת חסדו של הקדוש ברוך הוא, ככתוב 'תתן' - חסד לאברהם' (מיכה ז, כ), ועבד את ה' במדת האהבה כאמור 'אברהם אהבי' (ישעיה מא, ח).

ואלו יצחק עבד את ה' כפי הופעתו במידת הגבורה ועבודתו היתה בדרך של פחד, ככתוב 'פחד יצחק' (בראשית לא).

ויעקב השיג את מדת הרחמים הממוצעת, ועבד את ה' במדת ה'אמת' הממזגת, ככתוב 'תתן אמת ליעקב' (מיכה שם).

שלשת דרכים אלו של שלשת האבות שהשגת השי"ת יתבארו להלן ביתר ביאור, כן התוארים הגדול הגבור והנורא גם הם מקבילים לדרכי שלשת האבות, וכן ההמשך גומל חסדים טובים וקונה הכל וזוכר חסדי אבות, הוא פירוש והרחבה של דרכים אלו, וכאשר יבואר בהמשך בעז"ה.

טבעי להיות יהודי

פרקים ביסודות היהדות: פרק ג - מציאות הא-ל - "אמונה פשוטה"

(שם נא, יג) ותשכח יי עשך נוטה שמים ויסד ארץ ותפחד תמיד כל היום מפני חמת המציק כאשר כונן להשחית ואיה חמת המציק:

(ירמיה י, יב) עשה ארץ בכחו מכין תבל בחקמתו ובתבונתו נטה שמים.

(שם נא, טו - טז) עשה ארץ בכחו מכין תבל בחקמתו ובתבונתו נטה שמים. לקול תתו המון מים בשמים ונעל נשאים מקצה ארץ ברקים למטר עשה ויצא רוח מאצרתיו:

(זכריה יב, א) משא דבר יי על ישאל נאם יי נטה שמים ויסד ארץ ויצר רוח אדם בקרבו.

אחד מחלקי ההתבוננות זו היא הסתכלות בתיאום המופלא שישנו בחלקי הבריאה כולה, שמורה על רצון תבוני שתכנן וברא כל זאת.

וכבר תיארו הקדמונים את המשל בשפית דיו אקראית אשר יצרה ספר מופלא ומושלם, והרי פלאי העולם היא פי כמה וכמה רבבות מליונים יותר מופלאים מכל ספר שרק יהיה. ועל האדם להתבונן בכל פעם בפלא אחר מפלאי הבריאה, בספרי הטבע וספרי הרפואה ובמיוחד במיני הצומח והחי והאדם, שהתיאום בין חלקי הבריאה שיפעלו כראוי הוא מדהים בפלאיו, ומי פתי יוכל להאמין כי במקרה נעשה כל זאת.

בדברי חז"ל אנו מוצאים את דברי המדרש הבאים: (בתי מדרשות חלק ב - מדרש תמורה השלם פרק ה) 'ומעשה באחד שבא מין אחד ואמר לרבי עקיבא העולם הזה מי בראו, אמר לו הקדוש ברוך הוא, אמר לו הראני דבר ברור, אמר לו למחר תבוא, למחר בא אצלו, אמר לו מה אתה לובש, אמר לו בגד, אמר לו מי עשאו אמר לו האורג, אמר לו איני מאמינך הראני דבר ברור, אמר לו ומה אראה לך, ואין אתה יודע שהאורג עשהו, אמר לו ואתה אינך יודע שהקדוש ברוך הוא ברא עולמו, נפטר אותו המין, אמרו לו תלמידי מהו הדבר ברור, אמר להם בניי כשם שהבית מודיע על הבנאי והבגד מודיע על האורג והדלת מודיע על הנגר, כך העולם מודיע על הקדוש ברוך הוא שהוא בראו, אשרי האיש אשר לבו מלאו להתבונן במעשיו להכיר את בוראו כי מוצאו מצא חיים ויפק רצון מה' (משלי ח, לה)

« כלומר שלמרות שבתנ"ך עיקר המחויבות לעשיית ציווי ה' מבוסס על ההכרה בו כ"אלוקי ישראל" שהוציאנו ממצרים ומאז שומר עלינו, יחד עם זאת, תפיסת אלוקי ישראל כ"בורא העולם" מהווה גרעין יסוד וחוט שני בתפיסה התנכ"ית, לשם כך אנו מציינים אנו מציינים ריבוי מקורות בנושא, בכדי להוכיח שזה לא רק במובאות בודדות.

תמצית ידיעות האמונה ויסודותיהם נוגעים לכל יהודי בכל דרגה ובכל גיל, אנשים ונשים זקנים עם נערים, כל אדם מעת שהגיע לכלל דעת חייב להכיר במציאות הא-ל, ולדעת את היסודות הללו.

כאמור, הדרך הראשית אל ידיעת ה', היא להתבונן על כלל המציאות, היקום וכל צבא השמים, הארץ וכל אשר בה, ומתוך כך להגיע למסקנה ולתובנה חיה על מציאות הא-ל. ידיעה זו מבוססת על ההיגיון הפשוט והחשיבה האנושית המקובלת.

התבוננות פשוטה והיסק הגיוני בסיסי זה, לא אליו התכוונו גדולי הדורות אשר שללו את דרך ה'חקירה'. חקירה היא המשך ההתבוננות בצדדים שונים, וקושיות מקושיות שונות שנכנסים לסיבוכים, דוגמת השאלות 'מי אומר שההיגיון שלי קובע'.

וכך פותחת התורה - 'בראשית ברא אלוקים את השמים ואת הארץ'. - זה הידע הראשון שעליך לדעת בפתח את ספר האלוקים. דע לך כי השמים והארץ המוכרים לך כרקע כל עולמך, בראשית הכל ברא אותם אלוקים. בהמשך יסופר בתורה כיצד גם חלקי הבריאה נבראו על ידי האלוקים. ואחר כך כל זה התגלגל לעולם המוכר לנו, עד ליצירת עם ישראל וההתגלות במתן תורה.

וכן כתוב בספרי הנביאים :

(ישעיה מ, יב) מי מיד בשעלו מים ושמם בזרת תכן וכל בשלש עפר הארץ ונקל בפלס הרים וגבעות במאזנים'.

(שם מ, כא -כב) הלא תדעו הלא תשמעו הלא הגד מראש לכם הלא הבינתם מוסדות הארץ. הישב על חוג הארץ וישביה כחגבים הנוטה כדק שמים וימתחם כאהל לשבת:

(שם מ, כו) 'שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה המוציא במספר צבאם לכלם בשם יקרא מרב אונים ואמץ כח איש לא נערך'.

(שם מב, ה) 'כה אמר האל יי בורא השמים ונוטיהם רקע הארץ וצאצאיה נתן נשמה לעם עליה ורוח להלכים בה'.

(שם מד, כד) כה אמר יי גאלך ויצרך מבטן אנכי יי עשה כל נטה שמים לבדי רקע הארץ מאתי.

(שם מה, יב) אנכי עשיתי ארץ ואדם עליה בראתי אני יי נטו שמים וכל צבאם צוית:

(שם מה, יח) כי כה אמר יי בורא השמים הוא האלהים יצר הארץ ועשה הוא כוננה לא תהו בראיה לשבת יצרה אני יי ואין עוד:

(שם מח, יג) אף יי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים קרא אני אליהם ועמדו יחדו:

שבעה (גוויני) שבועות תחוג לך

בעיקר אצל קהילות בני הישיבות] האושר הגדול שאהב אותנו ה' ונתן לנו תורה ומצוות חוקים ומשפטים, וניתן לנו להבין ולהשכיל את חכמת התורה העליונה. מקור לזה במימרא דרב יוסף (פסחים דף סח, ב) 'אמר אי לא האי יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא'. משמע שהוא שמחת תלמידי החכמים.

ה. מתן תורה - קבלת עול כלל המצוות. בכפיה ובאמירת נעשה ונשמע ובכריתת ברית. [זו האווירה המדוברת בהרבה מספרי החסידות כגון בספר 'שפת אמת']

מקור: ובגמרא - 'בעצרת כולי עלמא מודים דבעינן לכם מאי טעמא יום שניתנה בו תורה' (פסחים דף סח, ב) וכמו שכתב רש"י 'להראות שנח ומקובל יום זה לישראל שנתנה תורה בו'.

ובמהר"ל ביאר שהטעם שבתורה שבכתב לא נקבע חג על מתן תורה, כי מצד המבט של תורה שבכתב התורה היא לעול על האדם, ואינה טובה שיש לשמוח בה ולקבוע עליה חג.

ו. מתן תורה - ההופעה האלוקית במעמד הר סיני - בקולות וברקים באש ובעשן. אשר ירד על הר סיני בקולות וברקים וההר בוער עד לב השמים, וכפי שמתואר בפרשת יתרו ויותר מזה בפרשת ואתחנן. [מדובר בחלק מספרי החסידות, חב"ד, שיחות הגרצ"מ זילברברג] מעמד אשר החדיר יראה בעם ישראל, והוא גם שורש לאמונה בנבואת משה כמו שהאריך הרמב"ם, שראינו בעינינו שה' מדבר עם משה.

[במגן אברהם או"ח סימן ס' סק"ב כתב שהמצוה של זכירת מעמד הר סיני (הלאו פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך יום אשר עמדת לפני ה' אלוקיך בחורב) מתקיים על ידי חג השבועות. ולכאורה הכוונה בזכירת המעמד הוא זכירת תוקף מעמד הגילוי האלוקי].

ז. יום חתונתו - היחוד השלם והדביקות [מדובר בספרי המקובלים והחסידות]

מעמד הר סיני, מצד רצון הגילוי האלוקי שמבטא ידידות, כזקן מלא רחמים, פנים בפנים דיבר ה' עמכם. וכמו שמסופר בסוף פרשת משפטים על ראית אלוקי ישראל וכריתת הברית. ושיא הדבקות הוא בעולם הבא. ומתבטא גם בהבאת חמץ לקרבן, שזה חיבור אלוקות בארץ.

מקור: מה שמפטרין במרכבה. הרי שעניינו של שבועות קשור בגילוי השכינה שבו. ובזוהר מאן דמטי טהור להאי יומא כאשר כנסת ישראל מתייחדת עם דודה.

מנהגים שיסודם בגדר זה: הם תיקון ליל שבועות שעניינם לקשט את הכלה בכ"ד קישוטין, ואחר כך הטבילה לקראת היחוד השלם.

וכן אמירת אקדמות שתוכנו הוא עוצם הדביקות שיש לכנסת ישראל בהקב"ה ששיקרו הוא בעולם הבא. **מטיילי ביה חניגא לבהדי דשכינתא, עליה רמזי דין הוא ברם באמתנותא, תחימין צדיקי קדם רב פעלתא ורויהון דמי לשבעא חדותא.** וכו' וכו'

מהלך זה מאחד למעשה את כלל המהלכים הנזכרים, שהרי בדביקות השמחה היא הן בטובה שמנחיל ה' לישראל בקציר, והן במה שישאל קיבלו עליהם את התורה והמצוות, ויש בזה הן קבלת עול והן אושר. והכל הוא יסוד אחד, שביום הזה נגלה הטבת השלימה של הקב"ה ורצונו להעניק לישראל את הדביקות בו יתברך.

והארכנו בהסברת יסוד זה בגיליון הקודם [במאמר לפרשת בחוקות], ועל פי מהלך זה מיושב כיצד התורה שבכתב עוסקת בחג הקציר ואילו התורה שבע"פ עוסקת במתן תורתנו, כי על פי האמת אין הדברים מתחלקים והם שני צדדים של אותו מטבע מטבע הדביקות והידידות בין קוב"ה וכנסת ישראל.

עניינו של חג השבועות הנו רחב מני ים, במיוחד הפליאה שבתורה שבכתב חג הוא על הקציר, ובתורה שבע"פ בלשון חכמים החג הוא על מתן תורתנו, ונאמרו על כך אין סוף מאמרים וחיבורים, גם לנו קונטרס נכבד על מכלול היסודות של חג השבועות בשם 'יום הביכורים' ותוכלו לראותו באחסון הדרייב: https://drive.google.com/drive/folders/1TSgVpMu5u-TF7vixXrMkY0YfTik5br?usp=share_link או לשגר בקשה בכתובת המייל: hitchbrut@gmail.com לשליחת הקונטרס הנ"ל

אולם כאן נציג תמצית מקוצרת של מכלול הדברים, והוא שאנו מוצאים שיש למנות שבעה דרכים בגישה לחג השבועות:

ותחילה נציג את שלשת הגוונים שישנם בתורה שבכתב עצמה, [שלש פרשיות]:

א. חג הקציר - 'יום הביכורים' - הוא אופי ויסוד חג השבועות כפי המפורש בפרשת משפטים וכי תשא.

היינו לשמוח לפני ה' על הקציר אשר בבוא התבואה החדשה מביאים ביכורי ציבור, והיינו שתי הלחם.

ונתבאר ב'בן מלך' שהוא תודה ושמחה על מתנת ארץ ישראל, כי ביכורים הוא מחנת תודה על ארץ ישראל כפי שמוכח מוידוי ביכורים. ושתי הלחם נקראים ביכורים כמו שכתוב 'וחג שבועות תעשה לך ביכורי קציר חטים וגו' וכן כתוב והקרבתם מנחה חדשה לה' ממושבתיכם תביאו וגו' ביכורים לה'. והיינו ששתי הלחם הם ביכורי ציבור במקביל לביכורי הפרדות שהם ביכורי כל יחיד.

ב. מנחה חדשה - ביארתי בקונטרס בארוכה שהבאת שתי הלחם היא התחלת שנה חדשה של מנחות בבית המקדש, ולכן אסור החדש רק למזבח, מה שאין כן בעומר שאסור אף להדיוט. וכן איתא בגמרא דעצרת נמי ראש השנה הוא. ובעומק הוא ראש השנה לכל עבודת המקדש כי רק בתבואה יש התחדשות שנתית, ובזה הוא מקביל ליום מתן תורה.

מקור: נאמר בפרשת אמור 'והקרבתם מנחה חדשה לה'. ממושבותיכם תביאו לחם תנופה וגו' וקראתם בעצם היום הזה מקרא קודש יהיה לכם'.

ג. שבע שבתות - חמישים יום - בחינת יובל.

עניין זה מבואר בספרי המקובלים הראשונים, שעניין הספירה הוא כשבע שמיטות וחג השבועות הוא כעניין יובל, הרוזם לקדושת ה' מצד עצם קדושתו (ולא רק מצד הופעתו בעולם).

עין רמב"ן, ספר החינוך, רבינו ירוחם, חזקוני, ר"י אבן שועיב, מטה משה, ועוד.

שלשת גדרים אלו הם כולם מהלכים המפורשים בתורה שבכתב, והתורה מפרטת אותם בפסוק שבפרשת המוספין (פרשת פנחס במדבר כח, כו) **'וביום הביכורים, בהקריבכם מנחה חדשה לה', בשבועותיכם, מקרא קודש יהיה לכם'.**

וכדלהלן: (א) וביום הביכורים' - זה כנגד חג הקציר המבואר במשפטים וכי תשא 'בכורי קציר חטים'.

(ב) 'בהקריבכם מנחה חדשה וכו' - זה כנגד המבואר בפרשת אמור שהבאת מנחה חדשה היא המחייבת עשיית מקרא קודש.

(ג) 'בשבועותיכם', - זהו כנגד גדר החג הבא כתוצאה מספירת השבועות, המבואר בפרשת אמור וכן בפרשת ראה שבעה שבועות תספר לך.

אולם חכמים קבעו שחג השבועות הוא חג על מתן תורה, כמו שתיקנו בתפילה 'זמן מתן תורתנו', וכן נהגו לקרות בפרשת בחודש השלישי.

אלא שניתן להבחין שבמתן תורה עצמו נאמרו דרכים שונות בכלל ישראל, ויש בזה ארבעה גוונים:

ד. מתן תורה - נתינת תורה לעסוק בה וללמדה [מדובר בזה

הלכות עצרת בעצרת

מרכזית וראשונית שתוכן עניינה מקיף את כל השנה כולה.

והנה בדין זה שמצינו בשתי הלחם ש'אם לא מצא יביא מן העליה', הרי במנחת העומר, אי אפשר להביא מן הישן, וזה, גם בדיעבד כאשר אינו מוצא מן החדש. וכן פסק הרמב"ם (תמידין ומוספין פ"ח ה"ד) שהביא דין זה בשתי הלחם בדיעבד אם לא מצא מן החדש יביא מן העליה, ועיין בלחם משנה שם שהוכיח שמה שהרמב"ם השמיט דין זה בעומר. משום דמוכח ליה ממתניתין שבעומר אם לא מצא חדש לא יביא. עיי"ש בסוגיא. ולכאורה הדברים תמוהים, שהרי שני המנחות באים על התבואה החדשה. ולמה בעומר יהיה קפידא על כך שיהיה מן החדש, ובשתי הלחם יהיה רק לכתחילה.

אמנם לפי המבואר, הרי הדברים מובנים היטב, כי כל עניינו של העומר הוא תחילת הקציר, ומה יש לנו להביא מן הישן. אבל שתי הלחם אם הביא מן הישן כשרה. העומר, כל עיקר ענינו והבאתם את עומר "ראשית קצירכם" אל הכהן. וענינו דומה לתרומה, תרומת ציבור על כללות הקציר, להביא את הראשית לה'. אבל אם אין תבואה מן החדש, אין שייך להביא עומר. אבל עיקרם של שתי הלחם, אינו רק הנפה לשמחת והודאת התבואה החדשה, אלא עיקרו שיתחיל בזה את המנחות, ואפילו תהיה ישנה מצד צמיחתה, אך תהיה חדשה לכל המנחות. וכל הדין "ראשית" אין בעיקר המנחה שהרי נלמד שלא ממקומו, כנ"ל, ולכן אינו לעיכובא. רק הוא עוד דין (פרשה נוספת) בשתי הלחם שהוא גם בא כקרבת ראשית, כי הוא ראשית לחטה וכמ"ש בכי תשא - בכורי קציר חטים. שהוא ביכורים מהתבואה החדשה שמבכירה עתה.

עוד מצינו חילוק, בין עומר לשתי הלחם, במשנה מנחות סח: לגבי המביא מנחה מן החדש בדיעבד. קודם לעומר אם הביא פסול, קודם שתי הלחם לא יביא ואם הביא כשר. ובגמרא שם, טעמא משום שהותר להדיוט. והוא דבר פלא, שיהיה מן התורה איסור לכתחילה וכשר בדיעבד (ואכמ"ל). ועיין בגמרא שם סח: - יתיב רבי טרפון וקא קשיא ליה, מה בין קודם לעומר לקודם שתי הלחם, אמר לפניו יהודה בר נחמיה, לא אם אמרת קודם לעומר שכן לא הותר מכללו אצל הדיוט, תאמר קודם לשתי הלחם שהותר מכללו אצל הדיוט, שתק רבי טרפון, צהבו פניו של רבי יהודה בן נחמיה, אמר לו רבי עקיבא יהודה צהבו פניך שהשבת את זקן, תמהני אם תאריך ימים, אמר רבי יהודה ברבי אלעאי, אותו הפרק פרס הפסח היה, כשעליתי לעצרת שאלתי אחריו יהודה בן נחמיה היכן הוא, ואמרו לי נפטר והלך לו'. ועיין בתויו"ט במשנה דלהלכה לא נקיטנן לחילוק זה דרבי יהודה בן נחמיה, ושתיקת רבי טרפון לאו כהודאה.

ועיין ב"שפת אמת" על הש"ס, דטעמא אחרינא אית בהו. שקודם לעומר הוא פסול בעצם המנחה, אבל אחר העומר אין הפסול בהקרבה רק הוא דין בשתי הלחם שיהיו קודמין לכל המנחות, ועל ידי הקרבת מנחה אחרת נעשה חסרון בשתי הלחם. עיי"ש בשפ"א מה שחידש בזה עוד. ולפי המבואר כאן, יובן היטב דברי השפת אמת. שלפני העומר, החדש הוא כמו טבל, ועדיין לא הוכשר. אבל לפני שתי הלחם, אין דין העיכוב חסרון בתבואה החדשה, כמו טבל שעדיין לא הביאו את הראשית, רק הוא דין בשתי הלחם שהוא יהיה הראשון, וזה מוכח לחז"ל מזה שהותר להדיוט, ודין זה אין יכול לפסול את המנחה בדיעבד, כיון שאינו פסול בגוף המנחה.

פסק במשנה ברורה (סימן תכט ס"ק א) ועכ"פ ביו"ט גופא לכו"ע צריך לשאול ולדרוש בכל יו"ט בהלכותיה וכדאיאתא בסוף מגילה [דף לב] משה תיקן להם לישראל שיהו שואלין ודורשין בענינו של יום הלכות פסח בפסח הלכות עצרת בעצרת והלכות חג בחג ולכאורה מה הלכות יש בעצרת, ונראה שהחובה היא לעסוק בשבועות בהלכות שתי הלחם.

והנה, הלכה יסודית בזה היא שמותר להדיוט לאכול תבואה מן ה"חדש" מיום הבאת העומר. אך מנחות לגבוה וכן ביכורים אסור להביא מן החדש לפני הבאת שתי הלחם. כמבואר במשנה (מנחות) **העומר מתיר את החדש במדינה ושתי הלחם במקדש.**

וצריך להבין גדר האיסור, שאם שתי הלחם הם כמו קרבן העומר, למה הותר להדיוטות החדש מאז העומר, ומאחר שהעומר כבר התיר את התבואה למה יהיה אסור להקריב מנחה מן החדש לפני זה, ומדוע דווקא המזבח מנוע מאכילת חדש, ונגרע חלקו מאכילת ההדיוטות שאוכלים מן החדש מזה שבעה שבועות. וגדר איסור חדש להדיוט מובן, שדומה לאיסור טבל שאסור כל עוד לא ניתן התרומה שהיא הראשית לה', ואף כאן אסור לקצור ולאכול לפני שמתחילים לתת את חלק ה', אך האיסור במנחות אינו מובן. שנמצא שלפני שתי הלחם, ההדיוט מותר וכבר אוכל חדש משופרא דשופרא. ואילו המזבח אסור. [ואין לומר שהעומר בא לשעורים, ושתי הלחם לחטים. כי להדיוט מותר גם חטים מהעומר, ולמזבח אסור גם שעורים לפני שתי הלחם, וכמו שכתב רש"י עה"ת].

והנה לכאורה דומה, ש"מנחה חדשה" היינו מנחה לכבוד התבואה החדשה. דהיינו תנופת הודאה על העבר או ריצוי על העתיד, וכמו העומר וניסוך המים וד' מינים. אלא שלפי זה, אם כל המטרה בזה הוא לבטא את הודאת התבואה החדשה, היה צריך להיות להביא דווקא מן החדש, שבכך יהיה ביטוי שהתבואה החדשה ניתנה לנו מאת ה' והכל משלו, או שאנו נותנים את הראשית מהתבואה החדשה לה' מלכנו ואלוקינו. אך נראה שאין זה כך. כי זה לשון הברייתא: **שתי הלחם הבאות מן הישן כשירות, ומה אני מקיים חדשה? שתהא חדשה לכל המנחות!** (מנחות פג:). זוהי הבנה מחודשת במשמעות שתי הלחם. יש כאן טעות בהבנת הפסוק "מנחה חדשה". אין כלל משמעות "חדשה", שזוהי המנחה של התבואה החדשה, כי שתי הלחם הבאות מן הישן כשירות. אלא 'חדשה' היינו - שהמנחה הוא המתיר של המנחות בשנה זו.

גם מה שבכל זאת יש מצווה לכתחילה להביא מן החדש. (וכן אלו החולקים על דין זה שם בסוגיא ומחייבים דווקא מן החדש) אינו נלמד כלל ממקומו מן הכתוב 'חדשה'. רק ממקום אחר, מפרשת ויקרא, דכתיב בשתי הלחם "קרבת ראשית". אבל בדיעבד כאשר אין תבואה חדשה, ניתן להביא מן הישן. כי מקיים לכל הפחות עיקר הפרשה של מנחה חדשה. אלא גדר המנחה חדשה הוא שביום זה יביאו מנחה שהיא תהיה התחלה וחדוש לכל המנחות של השנה החדשה. וכן פירש ראש הפשטנים הרשב"ם - **מנחה חדשה להתיר חדש במקדש כי הוא זמן בישול תבואה.**

והנראה מכל זה, שגדר שתי הלחם הוא בזה שהיא המנחה הראשונה שמביאים לה' בשנה החדשה. "חדשה לכל המנחות" - כלומר, התחדשות של התחלה חדשה של שנת מנחות. ודבר זה עצמו הוא חשיבותו של קרבן שתי הלחם ואין עניינה של המנחה רק כתודה על היבול החדש, אלא היא משמשת גם במנחה

שאל אביך ויגדך

הלכה ומנהג ושאר ידיעות מעניינות

'טעם למנהג אכילת מאכלי חלב בחג השבועות'

- שהמלאכים אכלו בשר וחלב אצל אברהם. **ד.**נוכח העניין הד' של הופעת ה' וחרדת המעמד כנגד זה בא הטעם (ר' שמשון מאסטרופולי) שגבינה בא להזכיר את הר סיני שנקרא הר גבנונים.
- ה.**ביחס לעניין הה' של מתיקות לימוד התורה כנגד זה מובא הטעם (כלבו) של דבש וחלב תחת לשונך.
- ו.**לגבי העניין הו' של המקובלים שבעה שבועות כנגד זה הוא הטעם (מג"א) על פי הזוהר שרומז לדם נעכר ונעשה חלב שהספירה היא כספירת נקיים.
- ז.**מול העניין הז' של הדביקות והעולם הבא כנגד זה איתא טעם במהרש"ם (דעת שלום על שו"ע תצד) ששבועות הוא עץ החיים שאין צריך בירורים, וחלב הוא מזון זך לתינוקות שאין צריך בירורים.
- כהמשך למאמרינו על שבעה עניינים בחג השבועות יש להוסיף בדרך הלצה, כי מה שנהגו ישראל להרבות במאכלי חלב בחג השבועות נאמרו בו טעמים רבים, ומצאתי שלכל אחד מהגוונים בחג השבועות ישנו טעם באכילת מאכלי חלב.
- א.**כלפי העניין הא' של חג הקציר ויום הביכורים מתאים לזה הטעם (מובא ב'שערים בהלכה') של ארץ זבת חלב ודבש.
- ב.**לגבי העניין הב' של שתי הלחם מצינו הטעם (רמ"א בשו"ע) שכנגד שתי הלחם אוכלים שתי סוגי סעודות, וכן הרמז (מנהגים טירנא, חיד"א) מנחה חדשה לה' בשבועותיכם ראש"י תיבות חלב.
- ג.**על העניין הג' של קבלת עול המצוות, כנגד זה בא הטעם שלא היו להם כלים לבשל (אמרי פנחס, משנה ברורה תצד ס"ק י"ב בשם 'גדול אחד'), וכן הטעם (בני יששכר, תורת חיים ב"מ, באר היטב סימן תצד, עיין נועם אלימלך משפטים)

"התחברות"

עלון לחידושי תורה בהלכה ומקרא ורעיונות בהשקפה
ובמחשבת היהדות

מאשר חנני השי"ת - יחיאל משה ורטהיימר

לקבלת העלון ולהערות: hitchbrut@gmail.com

ממפעלות

בית המדרש "טוב לבב"

לשמו ולזכרו וברוחו
של הגאון רבי לייב מינצברג זצ"ל בעל "בן מלך".